

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.04.1963, sp. zn. Pls 2/64, ECLI:CZ:NS:1963:PLS.2.1964.1

Číslo: III/1964

Právní věta:

Rozbor a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžalob.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 29.04.1963

Spisová značka: Pls 2/64

Číslo rozhodnutí: III

Číslo sešitu: 3-4

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla:

Warning: end() expects parameter 1 to be array, null given in C:\inetpub\wwwroot\Nsoud\wp-content\themes\sbirkynsoud\panda\Components\Collection\CollectionModel.php on line 86

Warning: Invalid argument supplied for foreach() in C:\inetpub\wwwroot\Nsoud\wp-content\themes\sbirkynsoud\panda\Components\Collection\CollectionModel.php on line 87

Předpisy: 38/1961 Sb. § 18 141/1961 Sb. § 172

§ 177

§ 185

§ 186

§ 188

§ 191

§ 193

§ 194

§ 195

§ 198

§ 211

§ 291

Druh: Stanoviska

Sbírkový text rozhodnutí:

I.

Plénium Nejvyššího soudu vydalo dne 24. listopadu 1959 pod Pls 4/59 směrnicí o předběžném

projednání obžaloby, aby byla sjednocena a usměrněna praxe soudů při výkladu a používání instituce předběžného projednání obžaloby zakotvené v trestním řádu z r. 1956.

Trestní řád z r. 1961 nově upravil instituci předběžného projednání obžaloby zejména též se zřetelem k podstatným změnám, k nimž došlo jednak při postihu méně závažných případů porušení socialistické zákonnosti (zakládajících provinění a přestupky) na základě zákonů č. 38/1961 Sb. o místních lidových soudech a č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při ochraně socialistického pořádku, jednak prohloubení účasti pracujících zastoupených společenskými organizacemi, zvláště ROH a ČSM i pracujících v jednotných zemědělských družstvech na trestním řízení.

Přesto zůstaly nadále v platnosti základní zásady vytyčené cit. směrnicí pléna Nejvyššího soudu, tj.

a/ především, aby nebyly před soud stavěny osoby, u nichž není podezření z trestného činu dostatečně odůvodněno, což předpokládá,

b/ aby byla důsledně prověřena práce orgánů činných v trestním řízení v předcházejícím stadiu řízení tak, aby soudy projednávaly jen věci, v nichž jsou dostatečně objasněny všechny okolnosti významné pro spravedlivé rozhodnutí z hlediska viny, trestu, náhrady škody a popř. dalších opatření nutných k převýchově pachatelů a k ochraně společnosti.

Z tohoto hlediska je třeba uplatňovat i nadále zásady uvedené v části II. a III. směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžaloby, směřující k zajištění požadavku, aby nebyl před soud postaven obviněný, u něhož není dostatečně objasněno, že se dopustil trestného činu, a aby nebyly projednávány soudem obžaloby, byly-li porušeny v přípravném řízení procesní předpisy tou měrou, že to mohlo nepříznivě ovlivnit zejména náležité uplatnění obhajoby obviněného, jejíž přešetření je rovněž důležité k náležitému objasnění věci. Zásady týkající se postihu přestupků před soudy nelze ovšem nadále podle těchto částí směrnice uplatňovat.

Při tom je třeba upozornit, že v části II. cit. směrnice uvedenému ustanovení § 202 tr. ř. z r. 1956 odpovídá beze změny § 190 tr. ř., ustanovení § 199 odst. 1 písm. d) tr. ř. z r. 1956 odpovídá nyní § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř., § 197 odst. 1 písm. d), e) tr. ř. z r. 1956 ustanovení § 192 tr. ř. Podle § 187 odst. 1 tr. ř. z r. 1961 je účast prokurátora při neveřejném zasedání o předběžném projednání obžaloby povinná a je třeba jej vyrozumět soudem zpravidla alespoň tři dny předem (§ 241 tr. ř.).

Naproti tomu ustanovení § 201 tr. ř. z r. 1958, na něž upozorňuje II. část směrnice, nemá již obdoby v novém trestním řádu.

V III. části směrnice uvedené ustanoveními § 198 odst. 3 tr. ř. z r. 1956 nebylo sice převzato do tr. ř. z r. 1961, nicméně zásada v tomto ustanovení vyslovená platí i podle nyní účinného trestního řádu. V důsledku toho platí proto i to, co bylo v cit. směrnicí uvedeno o prezkumné povinnosti soudu, při čemž § 198 odst. 2 tr. ř. z r. 1956 odpovídá § 185 odst. 2 tr. ř.

V těchto směrech platí i požadavky vyslovené Nejvyšším soudem v rozboru a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžalob z 20.2.1961 (uveřejněnému pod č. 25/61 sb. rozh. tr.).

Podstatnější měrou byla dotčena I. část směrnice o předběžném projednání obžaloby, i když také zde nadále platí vůdčí zásada, používat stále ve větší míře výchovného působení kolektivu k převýchově občanů, kteří jednali v rozporu se zákonem. Platí v podstatě i zásada, že v případech, kdy jde o trestný čin menšího významu, musí proto soud rozhodnout nejprve zásadní otázku, zda je vzhledem k nebezpečnosti činu nebo pachatele pro společnost třeba projednat věc před soudem, nebo zda bude vhodnější a účinnější její mimosoudní vyřízení, tj. nyní před místním lidovým soudem. Při tom může ovšem soud nyní uvažovat o možnosti mimosoudního vyřízení věci jen potud, zda trestný čin menší nebezpečnosti má (neučinil-li tak již prokurátor), za podmínek zákonem stanovených, postoupit

místnímu lidovému soudu. K projednání provinění nebo přestupku není (mimo místní lidový soud stran provinění) soud vůbec příslušný. Proto platí nyní i jiné zásady o postoupení věci jinému orgánu a o zastavení trestního stíhání při předběžném projednání obžaloby, než jaké byly uvedeny v I. části směrnice o předběžném projednání obžaloby.

V zájmu zjištění, jak soudy uplatňují nová ustanovení trestního řádu o předběžném projednání obžaloby se zřetelem též k zásadám vytyčeným v cit. směrnici pléna Nejvyššího soudu, zhodnotil Nejvyšší soud praxi soudů při předběžném projednání obžaloby na základě jednak průzkumu provedeného krajskými soudy a jednak vlastních poznatků, zejména z agendy stížností pro porušení zákona.

II.

Z jednotlivých hledisek, na něž byl průzkum zaměřen, vyplývají tyto požadavky na zlepšení soudní praxe při předběžném projednání obžaloby:

1. Prosazování požadavku, aby soudy projednávaly obžaloby jen ve věcech náležitě objasněných.

I když výsledky průzkumu ukazují, že soudy stále více dbají, aby předmětem soudního řízení byly věci náležitě objasněné, nevyužívaly přesto ve zkoumaném období vždy dost důsledně instituce předběžného projednání obžaloby jako účinného prostředku prověrky práce orgánů činných v přípravném řízení, tj. orgánů bezpečnosti a prokuratury, což vede k nežádoucím důsledkům, že je pak nutno pracně na úkor urychleného vyřízení věci došetřovat věc teprve v hlavním líčení nebo dokonce až v řízení odvolacím. To je pak často spojeno s nutností odročování líčení, což oslabuje výchovné působení procesu jak na pachatele, tak i na ostatní členy společnosti. Ještě závažnější důsledek je, že dostatečně neobjasněné věci bývají příčinou nesprávného rozhodnutí v otázce viny, trestu, o povinnosti k náhradě škody způsobené trestným činem, nebo vedou k zprošťujícím rozsudkům, někdy dokonce až v rozhodnutí Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona, protože obviněný byl bezdůvodně postaven před soud. V roce 1963 došlo v 3,67 procentech všech před soudy projednaných trestních věcí ke zproštění obžalovaného.

I když zproštění nelze ve všech případech přisuzovat nedostatkům při předběžném projednání obžalob (neboť ke zproštění dochází i v důsledku změn ve výpovědích svědků v hlavním líčení - což soud nemůže předvídat - dále pak v důsledku nového hodnocení důkazů po provedeném hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání, z důvodů ustanovení § 214 (tr. zák. o účinné lítosti), je třeba naznačené procento zprošťujících rozsudků považovat jednak za značné, jednak za signál nedostatečného objasnění věci, jemuž bylo lze předejít řádným předběžným projednáním obžalob.

Tak tomu bylo např. ve věci 11 Tz 28/63, projednané u obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 1 T 73/63. Obžalovaný byl Nejvyšším soudem zproštěn obžaloby pro trestný čin poškozování majetku v socialistickém vlastnictví podle § 136 odst. 1 písm. a) tr. zák. proto, že při správném hodnocení důkazů nebylo možné učinit závěr, že obžalovaný žalovaný skutek spáchal. Se zřetelem na delší časový odstup od spáchaného činu a na okolnosti, za kterých byl čin spáchán, nebylo v možnostech orgánů činných v přípravném řízení opatřit důkazy, které by byly mohly dostatečně prokázat vinu obžalovaného. I když určité podezření proti obviněnému zůstávalo, neměla být podána obžaloba, neboť již prokurátor si musil být vědom, že soud na podkladě dosažitelných důkazů nebude moci dospět k jednoznačnému závěru o vině obžalovaného. Byla-li obžaloba přesto podána, neměla být přijata. Soud měl trestní stíhání podle § 188 odst. 1 písm. d), § 177 odst. 1 písm. c) tr. ř. zastavit.

Takové nedostatky jsou tím závažnější, protože na jejich nepříznivé důsledky Nejvyšší soud již upozornil v rozboru a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžalob z r. 1961. V souvislosti s tím je třeba zdůraznit, že k nim nedochází pouze tehdy, když soud předběžně projedná

obžalobu, ačkoliv to podle zákona (z důvodů uvedených v § 186 tr. ř.) učinit měl, ale i tehdy, když předběžně projedná obžalobu toliko formálně, aniž náležitě zkoumá důvodnost obžaloby ze všech hledisek uvedených v § 187 odst. 2, 3 tr. ř. se zřetelem k § 188 tr. ř. Soudy si někdy dostatečně neuvědomují, že podle § 186 tr. ř. již neexistuje rozdíl mezi obligatorním a fakultativním předběžným projednáním obžaloby. Ve všech případech uvedených v § 186 tr. ř. je předseda senátu povinen nařídit předběžné projednání obžaloby, při čemž k závěru, zda jsou v konkrétním případě dány důvody v cit. ustanovení uvedené, může dojít jen po předcházejícím pečlivém prostudování spisu a obžaloby. Neshledá-li důvodu k předběžnému projednání obžaloby, přijme ji sám (§ 194 tr. ř.). Tím byl zároveň zvýšen procesní význam předběžného projednání obžaloby a proto by se pouhé formální předběžné projednání obžaloby nemělo v praxi soudů vyskytovat.

Ve zkoumaném období byla potřeba vrácení věci prokurátorovi k došetření nejčastějším důvodem, pro který soudy nařizovaly předběžné projednání obžaloby. Z předběžně projednaných obžalob v prvním pol. 1963 bylo 15,5 pravomocně vráceno prokurátorovi k došetření, což představuje téměř jednu šestinu všech předběžně projednaných obžalob. Z celkového počtu obžalob došlých na soud (bez ohledu na to, zda byly předběžně projednány nebo přijaty předsedou senátu podle § 194 tr. ř.) bylo v celostátním průměru v r. 1963 vráceno 3,8 proc. věcí prokurátorovi k došetření. Největší počet věcí, daleko nad uvedený celostátní průměr, byl vrácen prokurátorovi k došetření ve Východoslovenském kraji. Průměr zde činí v roce 1963 9,3 proc. (v porovnání s rokem 1962 činí vzestup o 1,2 proc.), což signalizuje, že v tomto kraji je nejnižší úroveň vyšetřování.

Přesto poznatky Nejvyššího soudu z rozhodování o stížnostech pro porušení zákona ukazují, že v mnoha dalších případech, kdy byla obžaloba přijata, se tak stát nemělo a měla být věc vrácena prokurátorovi k došetření.

V mnoha případech byly vráceny věci k došetření proto, že nebyla náležitě přšetřena obhajoba obviněného. Vyšetřovatelé a prokurátoři si často neuvědomují, že prověření obhajoby je nutné ke zjištění objektivní pravdy a že nedbání tohoto požadavku je stejně závažné, jako neobjasnění okolností uplatňovaných obžalobou. Vyplývá to z ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř., podle něhož jsou orgány činné v trestním řízení povinny objasnit se stejnou pečlivostí jak okolnosti svědčící proti obviněnému, tak i okolnosti, které svědčí v jeho prospěch. Obhajoba uplatňuje okolnosti svědčící ve prospěch obviněného, které je proto třeba se vší pečlivostí také prověřit.

Z průzkumu vyplývá, že nedostatky skutkového zjištění nebývají u všech druhů trestné činnosti stejné, že nejčastěji se tento nedostatek vyskytuje:

a/ u věcí skupinových, kde bývá pozornost soustředěna na pachatele nejzávažnějšího trestného činu a na tento čin, méně již na pachatele, jejichž trestná činnost je méně výrazná,

b/ u trestných činů ublížení na zdraví, kdy nebývá náležitě objasněn stupeň ublížení na zdraví, nebo u úmyslných trestných činů tohoto druhu okolnost stejně závažná, tj. jaké ublížení na zdraví mohlo být poškozenému způsobeno povahou útoku a použité zbraně (při posouzení, zda při ublížení na zdraví lehčího rázu nešlo o pokus způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt).

Někdy ovšem stupeň ublížení na zdraví je zjistitelný až po odstupu delší doby. Vyšetřovatelé se často v takových případech spokojují oznámením lékaře z doby bezprostředně po útoku, aniž v postupu vyšetřování vyžadují další lékařskou zprávu nebo posudek, kdy stupeň ublížení na zdraví je již bezpečněji zjistitelný. Dochází pak k tomu, že popř. teprve v hlavním líčení vyjde najevo skutečný stav, který může mít vliv na kvalifikaci trestného činu odlišnou od způsobu, jak byla posouzena obžalobou, což pak vede nezdědky k nutnosti odročení hlavního líčení popř. k vrácení věci prokurátorovi k došetření až v tomto stadiu trestního řízení (§ 221 odst. 1 tr. ř.).

c/ Často bývají nedostatečně vyšetřeny věci, týkající se trestných činů hospodářských, a to:

aa/ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, zejména v případě mank a socialistickém obchodu, kdy nebývá náležitě objasněna výše škody a příčiny mank, jež mají význam pro posouzení otázky zavinění (prozkoumáním revizní zprávy popř. znalcem),

bb/ u trestných činů porušení povinnosti v provozu socialistické organizace podle § 129, 130 tr. zák., kdy nebývá objasněna otázka, zda jednáním obviněného vznikla porucha v hospodářském provozu nebo v hospodářské činnosti socialistické organizace, popř. větší škoda na majetku takové organizace,

d/ Také výše škody na majetku v socialistickém vlastnictví, způsobená trestným činem obecného ohrožení anebo při jiných trestných činech, např. v dopravě, zejména silniční, nebývá náležitě zjišťována.

e/ Nedostatky se vyskytují i v případech, kdy ze spisů nebo z povahy činu (z pohnutek jednání) vzniká pochybnost o stupni přičetnosti obviněného, a kdy nedochází včas (v přípravném řízení) k vyšetřování duševního stavu obviněného. V některých z těchto věcí byla po došetření znalci psychiatry zjištěna zmenšená přičetnost obviněného.

f/ Často se vyskytují nedostatky ve skutkovém zjištění i u trestných činů v dopravě a při pracovních úrazech. Nedůsledně se tu zjišťují podklady pro posouzení, zda při ublížení na zdraví obviněný porušil též důležitou povinnost, vyplývající mu z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uložené mu podle zákona, což má význam z hlediska okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Při trestných činech poškozování majetku v socialistickém vlastnictví z nedbalosti je porušení důležité povinnosti uložené obviněnému podle zákona nebo jednání svědčící o neodpovědném postoji obviněného k majetku v socialistickém vlastnictví znakem trestného činu, který je třeba rovněž náležitě objasnit.

Naproti tomu je méně případů, kdy dochází k vrácení věci prokurátorovi, protože bylo porušeno některé procesní ustanovení v řízení přípravném. Nejčastější pochybení bývá u mladistvých, kdy usnesení o vznesení obvinění není doručováno též zákonnému zástupci (§ 34 tr. ř.) a orgánu pověřenému péčí o mládež (§ 298 odst. 2 tr. ř.), ačkoliv jim přísluší právo podávat proti usnesení stížnost. Také nebývají řádně vyrozuměni o skončení vyšetřování (§ 169 odst. 1 tr. ř.). Konečně není vždy dbáno ustanovení § 291 odst. 2 tr. ř., podle něhož musí mít mladistvý od vznesení obvinění obhájce, jemuž je rovněž třeba doručit usnesení o vznesení obvinění. Vrácení věci prokurátorovi k odstranění těchto nedostatků, jež znamenají porušení základních zásad řízení proti mladistvým, je proto třeba považovat za nutné.

Byla-li v rozporu s ustanovením § 172 odst. 2 tr. ř. podána obžaloba pro jiný skutek, než pro který bylo vzneseno obvinění, vrátí soud věc podle § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř. prokurátorovi k došetření, jestliže obviněnému nebyla dána možnost, aby se vyjádřil a uplatnil svou obhajobu ohledně všech okolností zažalovaného skutku, což by mohlo nepříznivě ovlivnit zjištění objektivní pravdy.

Jinak mechanické vrácení věci prokurátorovi k odstranění procesního pochybení při každém, byť i nevýznamném pochybení, může vést ke zbytečnému prodlužování řízení.

Nedostatkem je, když nebyl obviněný po skončení vyšetřování náležitě seznámen s jeho výsledky. Průzkum ukázal, že častěji se tento nedostatek vyskytuje, když byla věc po jejím vrácení prokurátorem došetřena a obvinění s výsledky došetření nebyli seznámeni. To má pak za následek nové vrácení věci prokurátorovi k došetření, čímž se ovšem řízení zbytečně rovněž prodlužuje.

Vrácení věci prokurátorovi k došetření podle § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř., pokud nebyla věc náležitě objasněna, je ovšem důvodné jen tehdy, když směřuje k tomu, aby byly zjišťovány okolnosti zjistitelné a pro posouzení věci rozhodné a aby se tak stalo důkazy proveditelnými. Je nutné, aby soud usnesení, jímž vrací věc k došetření, náležitě zdůvodnil a uvedl v něm, v jakých směrech je třeba vyšetřování doplnit a které skutečnosti je třeba objasnit, popř. které úkony je třeba provést (§ 191 odst. 1 tr. ř.). Nedostatky v tomto směru mohou vést k zbytečným stížnostem prokurátorů a činí usnesení soudu přezkoumatelné. I když vrácení věci k došetření v určitých směrech má být prokurátorovi a rovněž i vyšetřovateli podnětem, aby došetření provedl ve všech směrech (§ 2 odst. 5 tr. ř.) a neomezil se mechanicky jen na pokyny soudu, je nicméně třeba, aby tyto pokyny byly pokud možná úplné. Nelze považovat za odpovědný postup soudu, když po došetření nově podanou obžalobu znovu vrátí k došetření v dalších (jiných) směrech, které byly zřejmé již při původním předběžném projednání obžaloby.

Odporují-li si důkazy, je třeba rozlišovat dva zásadně odchylné případy:

a/ Je-li možné provedením dalších důkazů zjistit příčinu takových rozporů (např. zjistit věrohodnost či nevěrohodnost svědků) a na základě nich pak objasnit, který důkaz je ve shodě s objektivní pravdou, je na místě vrácení věci prokurátorovi k došetření, ježto takové došetření věci měl provést dříve, než obžalobu podal u soudu,

b/ nelze-li naproti tomu rozpory tímto způsobem odstranit, protože neexistují další důkazy, nezbyvá, než aby soud po provedení důkazů v hlavním líčení podle zásad uvedených v § 211 tr. ř. sám podle § 2 odst. 6 tr. ř. zhodnotil, co jimi má za zjištěno.

Příkladem bezdůvodného vrácení věci prokurátorovi k došetření okolnosti bezvýznamné pro posouzení trestného činu je i postup okresního soudu v Sokolově (2 T 127/62), který se dožadoval, aby okresní prokurátor objasnil, zda byl poškozený, jemuž bylo ublíženo na zdraví, poraněn sklenicí celou, nebo střepinou sklenice, ačkoliv bylo zřejmé, že zranění nastalo nedbalostí obviněného při zacházení se sklenicí.

Nedostatkem je, když soud rozhodne o přijetí obžaloby nebo o vrácení věci prokurátorovi k došetření bez dostatečné znalosti spisu, zejména když žádá, aby byla došetřena okolnost podle spisů již zjištěná.

Okresní soud v Topolčanech vrátil prokurátorovi věc k odstranění rozporů ve výpovědích svědků s odůvodněním, že svědci vypovídají rozdílně o pobuřujících výrocích obviněného. Soud si nepovšiml, že obviněný byl obžalován proto, že pobuřoval na dvou místech různé osoby různými výroky, takže dvě skupiny svědků vypovídaly různě, ovšem v podstatě shodně o tom, jak obviněný pobuřoval na jednotlivých místech.

Někdy vracejí soudy nesprávně věc prokurátorovi k došetření proto, že si neuvědomují znaky toho či onoho trestného činu a v důsledku toho ani význam zjišťovaných okolností.

Z rozhodování krajských soudů o stížnostech prokurátorů proti rozhodnutím okresních soudů o vrácení věci k došetření vplynuly tyto poznatky:

V případech, kdy soudy I. stupně bez náležitého důvodu vrátily věc prokurátorovi k došetření, krajské soudy ke stížnosti prokurátora nesprávná usnesení zrušovaly. Přitom průzkum ukázal, že po zrušení usnesení soudu I. stupně krajské soudy někdy samy přijímají obžalobu a ponechávají soudu prvního stupně, aby rozhodl podle § 193 odst. 2 tr. ř. o rozsahu, v jakém bude v hlavním líčení provádět dokazování, popř. o vyloučení některé věci ze společného řízení nebo o spojení věci ke společnému řízení. Takový postup je nesprávný. Podle § 193 odst. 2 tr. ř. rozhodne soud o těchto

procesních okolnostech při přijetí obžaloby, tedy současně s přijetím obžaloby. Soud II. stupně proto nemůže přijmout obžalobu a ponechat rozhodnutí podle § 193 odst. 2 tr. ř. soudu I. stupně. Soudu II. stupně však nepřísluší, aby v rámci přezkoumání správnosti usnesení soudu I. stupně, kterým byla věc vrácena prokurátorovi k došetření, činil rozhodnutí podle § 193 odst. 2 tr. ř. Je proto zásadně vyloučeno, aby soud II. stupně sám obžalobu přijímal. Shledá-li rozhodnutí soudu, jímž byla věc vrácena prokurátorovi k došetření, nesprávným, zruší je a vrátí věc soudu I. stupně k novému rozhodnutí, přičemž podle okolností případu vysloví popř. názor, že není důvodu k vrácení věci prokurátorovi k došetření.

Rozsahu, v jakém bude v hlavním líčení soud provádět důkazy, je třeba při předběžném projednání obžaloby též věnovat náležitou pozornost. Průzkum ukázal, že soudy v tomto směru vždy důsledně nepostupují. Většinou přejímají mechanicky návrhy prokurátora na rozsah dokazování. To pak často vede k porušování zásady uvedené v § 211 odst. 1 tr. ř., zejména však k tomu, že není vyslechnut v hlavním líčení svědek o významné dokazované skutečnosti, nebo naopak k dokazování téže skutečnosti bývá k hlavnímu líčení volána řada svědků, kteří již v přípravném řízení vypovídali shodně, takže nelze důvodně předpokládat, že se od své původní výpovědi odchýlí.

I když obžalobu projednal sám předseda senátu podle § 194 tr. ř., učiní opatření, aby zabezpečil v hlavním líčení potřebné dokazování ve shodě s ustanovením § 211 odst. 1 tr. ř. v souladu se zásadou ústnosti zdůrazněnou v § 2 odst. 11 tr. ř. Zvláštní usnesení o tom však nevydá. V případě, kdy předseda senátu přijal obžalobu podle § 194 tr. ř., nemůže sám rozhodnout o vyloučení některé věci ze společného řízení nebo o spojení věci ke společnému řízení. Může dát senátu podnět k takovému rozhodnutí, a to buď v neveřejném zasedání nebo v hlavním líčení. Tak postupuje předseda senátu, i když až po přijetí obžaloby po předběžném jejím projednání nastane důvod k vyloučení některé věci ze společného řízení nebo ke spojení věcí ke společnému řízení.

Nesprávné je, když soud II. stupně ke stížnosti prokurátora zruší usnesení o vrácení věci prokurátorovi, ačkoliv byla věc důvodně vrácena k došetření, protože nebyla náležitě objasněna. Zvláště nesprávná jsou taková rozhodnutí soudů II. stupně v případech, v nichž pak došlo k zproštění obžalovaného proto, že podezření proti němu nebylo důvodné, nebo když teprve v hlavním líčení musela být v takových případech věc vrácena prokurátorovi k došetření (§ 221 tr. ř.).

Ve zkoumaném období nebyly podle sdělení krajských soudů zjištěny případy, kdy by byly krajské soudy vrátily věc prokurátorovi k došetření podle § 260 tr. ř., ačkoliv před tím samy přijaly obžalobu ke stížnosti prokurátora proti usnesení okresního soudu, jímž byla věc prokurátorovi vrácena k došetření.

Za nesprávné přijetí obžaloby krajským soudem ke stížnosti prokurátora je třeba považovat přijetí obžaloby s odůvodněním, že jsou dostatečně objasněny okolnosti, z nichž vyplývá základní kvalifikace trestného činu, že však okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jež nebyly dostatečně objasněny v přípravném řízení, si má sám došetřit soud I. stupně v hlavním líčení (5 To 115/62, 5 To 285/62 krajského soudu v Ostravě). V těchto případech šlo o zjištění výše škody, způsobené trestným činem. Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je okolností významnou pro správné rozhodnutí věci. Neobjasnění takové okolnosti nutno proto považovat za závažné nedošetření věci, kdy vrácení věci k došetření je důvodné, lze-li došetření provést dosažitelnými důkazy.

Ve věci 5 To 538/62 téhož krajského soudu přijal krajský soud ke stížnosti prokurátora obžalobu, ačkoliv okresní soud požadoval došetření okolností významných pro kvalifikaci zažalovaného trestného činu. V hlavním líčení se pak ukázalo nezbytným vrátit věc prokurátorovi k došetření podle § 221 odst. 1 tr. ř. Ve věci 4 To 530/62 krajský soud v Ostravě vrátil ke stížnosti prokurátora věc okresnímu soudu, aby podle § 185 odst. 2 tr. ř. obstaral znalecký posudek.

Toto rozhodnutí svědčí o nepochopení významu ustanovení § 185 odst. 2 tr. ř., jehož smyslem je zajistit řádnou přípravu, aby soud mohl obžalobu přijmout nebo ji předběžně projednat, aniž by pak byly nutné procesní úkony, vedoucí k protahování řízení a tím i k maření jeho výchovného poslání.

Za potřebná vysvětlení ve smyslu tohoto ustanovení nelze ovšem považovat objasnění věci znaleckým posudkem. Obdobně rozhodl nesprávně krajský soud v Bratislavě v případě 2 To 41/63, když uložil okresnímu soudu v Bratislavě-město ve věci 24 T 13/63, aby podle § 185 odst. 2 tr. ř. vyslechl obviněného, který popíral, že by byl duševně chorý (podle obsahu spisů však jeho duševní stav vzbuzoval pochybnosti), a aby vyslechl též ošetřujícího lékaře o duševním stavu obviněného (zde krajský soud nepřihlédl ani k ustanovení § 105 (§ 116) tr. ř., podle něhož vyšetření duševního stavu vyžaduje příbrání dvou znalců psychiatrů).

Nedůsledný byl postup krajského soudu v Ústí nad Labem ve věci 2 To 11/63 (týkající se trestní věci 3 T 201/62 okresního soudu v Děčíně). V této věci okresní soud vrátil věc prokurátorovi k došetření. Proti tomu podal prokurátor stížnost, kterou krajský soud zamítl. Prokurátor, aniž věc podle usnesení okresního soudu došetřil, podal novou obžalobu (shodnou s původní), kterou okresní soud znovu vrátil k došetření, přihlížející při tom ke svému původnímu usnesení i k usnesení krajského soudu. K nové stížnosti prokurátora však krajský soud obžalobu přijal, přičemž připustil, že prokurátor sice požadované došetření neprovedl, že však je může provést sám okresní soud.

Důvodnost vrácení věci prokurátorovi k došetření a důslednost soudu při prosazování požadavku, aby byly podávány na soud jen obžaloby na podkladě náležitě objasněných věcí spolu úzce souvisí. Jak na to poukazuje i právě uvedený příklad (rozhodnutí krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 2 To 11/63), opakují se v praxi stále ještě případy, kdy po vrácení věci prokurátorovi k došetření podle § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř. soudy nakonec přijímají nové obžaloby podané bez došetření věci ve směrech soudem požadovaných. Dospěl-li soud při odpovědném předběžném projednání obžaloby jednou k závěru, že je třeba věc došetřit, a proto ji vrátil prokurátorovi, je třeba, aby na tom trval i po podání nové obžaloby ve věci i nadále nedošetřené a aby věc znovu vrátil prokurátorovi k došetření. V takovém případě musí respektovat důslednost soudu I. stupně i soud II. stupně, pokud dojde k závěru, že rozhodnutí soudu I. stupně, jímž poprvé vrátil obžalobu k došetření, bylo správné (to tím spíše, když po prvním vrácení věci prokurátorovi k došetření zamítl stížnost prokurátora proti usnesení o vrácení věci k došetření). Není-li došetření soudem požadované možné pro dodatečnou změnu okolností, např. svědek, který měl být vyslechnut, zatím zemřel, je na prokurátorovi, aby při podání nové obžaloby zdůvodnil soudu, proč došetření nemohlo být v těch či oněch směrech provedeno.

Nedostatkem, který se stále znovu opakuje, je i skutečnost, že soudy netrvají důsledně na tom, aby prokurátoři po vrácení věci k došetření podávali novou obžalobu. Nestačí přijmout původní obžalobu, na které prokurátor pouze „setrvává“. Odporuje to ustanovení § 191 odst. 2 tr. ř., podle něhož – jakmile usnesení o vrácení věci prokurátorovi k došetření nabude právní moci – vrací se věc do stavu přípravného řízení, po jehož skončení je třeba s jeho výsledky opět obviněného seznámit podle § 169 tr. ř. Proto opětovným podáním obžaloby podle § 195 odst. 1 tr. ř. je třeba rozumět podání nové obžaloby, v níž prokurátor podle cit. ustanovení přihlédně i k výsledkům provedeného došetření, to znamená, že k nim v odůvodnění nové obžaloby zaujme stanovisko.¹⁾

Jestliže prokurátor po vrácení věci k došetření nepodá novou obžalobu, vrátí mu předseda senátu spisy s tím, že jejich předložení soudu bez nové obžaloby nemůže být podkladem pro řízení před soudem.

2. Postoupení věci místními lidovému soudu nebo jinému orgánu, protože zažalovaný skutek nezakládá trestný čin.

Soud postoupí věc místnímu lidovému soudu nebo jinému orgánu v případech, kdy při předběžném projednání obžaloby dojde k názoru, že nebyl spáchán trestný čin anebo že pro podezření, že trestný čin byl spáchán, nejsou dány dostatečné důkazy, a že ani došetření věci by nemohlo odůvodnit závěr, že podezření z trestného činu je dostatečně odůvodněno, je-li však z výsledků přípravného řízení zřejmé, že zažalovaný skutek je proviněním nebo přestupkem.

Za nedostatek nutno považovat, když soud při postoupení věci místnímu lidovému soudu nebo národnímu výboru popř. jinému příslušnému orgánu neuvede, zda tak činí proto, že jde o provinění nebo a přestupek (popř. při postoupení místnímu lidovému soudu o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost).

Tyto nedostatky byly zjištěny u některých soudů ve Středočeském kraji. I když sankce za provinění a za přestupky, jakož i sankce za trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, pokud o něm rozhoduje místní lidový soud, jsou stejné (§ 31 zák. o MLS, § 20 zák. č. 60/1961 Sb.), je nutné, aby soud uvedl zmíněné údaje v usnesení, kterým postupuje věc, neboť jinak jde o nepřezkoumatelné rozhodnutí.

Průzkum ukázal, že soudy posuzují nejednotně a někdy i nesprávně otázku, zda jde o provinění nebo o trestný čin v souvislosti se znakem provinění podle § 18 odst. 1 zák. o MLS resp. § 37 odst. 1 zák. č. 60/1961 Sb. „pokud škoda příliš nepřesahuje částku 500 Kčs“.

Tak okresní soud v Liptovském Mikuláši postoupil trestní věci 3 T 204/62, 3 T 209/62 a 3 T 210/62 jako věci týkající se provinění, ačkoliv šlo o úmyslné majetkové delikty, jimiž byla způsobena škoda v jednotlivých případech 872,44 Kčs, 776,- Kčs a 729,- Kčs. S tímto nesprávným postupem souhlasí i krajský soud.

Všechny uvedené částky nutno považovat za částky, u nichž nelze usuzovat, že příliš nepřevyšují 500 Kčs, a tudíž majetkové delikty v naznačených případech za provinění. Zákon č. 38/1961 Sb. v § 18 odst. 1 a zák. č. 60/1961 Sb. v § 37 odst. 1 výslovně uvádějí částku příliš nepřevyšující 500 Kčs. Částky uvedené v naznačených případech však převyšovaly 800 Kčs a 700 Kčs. Podle slovního znění cit. zákonných ustanovení je třeba za částku nepřevyšující příliš 500 Kčs považovat částky mezi 500 až 600 Kčs. Nic ovšem nebrání soudu, aby při škodě převyšující i částku 600 Kčs při splnění všech okolností, svědčících o tom, že jde o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, postoupil věc za podmínek uvedených v § 26 tr. zák. k projednání místnímu lidovému soudu.

Při posouzení majetkové škody si někdy soudy neuvědomují, co se rozumí škodou způsobenou při rozkrádání, krádeži a jiných úmyslných majetkových deliktech. Při zničení nebo znehodnocení věci nebo při jejím odcizení (vylákání) je třeba vycházet z tržní (maloobchodní) ceny věci v době spáchaného činu. Nesprávný je proto názor krajského soudu v Praze (vyslovený ve zprávě o průzkumu praxe soudů Středočeského kraje při běžném projednání obžaloby), že okresní soud v Benešově pochybil, když nepřihlédl při posuzování otázky, zda jde o trestný čin nebo o provinění k částce, kterou si vyžádala doprava věci pachatelem úmyslně zničené na místo činu. Náklady uvedené dopravy nejsou cenou zničené věci (i když v adhésním řízení by bylo nutno považovat nárok na náhradu i této částky za nárok na náhradu škody způsobené trestným činem vzhledem k úzké souvislosti s nárokem na náhradu škody způsobené zničením věci). Škoda uplatnitelná v adhésním řízení nemůže však být za takových okolností rozhodnou pro posouzení výše škody způsobené na věci, jež byla předmětem útoku.

Jinak až na tyto případy, u nichž šlo většinou spíše o řešení sporných otázek, soudy zpravidla napravují nedostatky záležející v tom, že prokurátor podal obžalobu, ačkoliv jde o věc, která před soud nepatří, protože jde o provinění nebo o přestupek.

Úkol soudu zkoumat při předběžném projednání obžaloby, zda nejde o případ, který měl být postoupen místnímu lidovému soudu nebo jinému příslušnému orgánu, protože jde o provinění nebo o přestupek, je tím významnější, že postoupení věci místnímu lidovému soudu nebo jinému orgánu až po jejím projednávání v hlavním líčení nebo dokonce až v řízení odvolacím nutně oslabuje jeden z nejdůležitějších účelů trestního řízení, jakým je jeho výchovné působení. Při tom ovšem, zjistí-li soud teprve v hlavním líčení nebo dokonce až ve veřejném zasedání v odvolacím řízení, že zažalovaný skutek zakládá provinění nebo přestupek, je postoupení věci (pokud neuplynula od spáchání skutku doba jednoho roku) nezbytné. Rozhodnutí soudu podle § 222 odst. 2 nebo 3 tr. ř. anebo podle § 257 odst. 1 písm. a) tr. ř. ve velké většině případů svědčí o tom, že soud I. stupně pochybil již tím, že obžalobu přijal (ať již se tak stalo po předběžném projednání obžaloby podle § 188 odst. 1 písm. g) tr. ř. či předsedou senátu podle § 194 tr. ř.).

3. Zastavení trestního stíhání při předběžném projednání obžaloby.

Podmínkou zastavení trestního stíhání při předběžném projednání obžaloby je, aby šlo o některý z případů uvedených v § 177, odst. 1, 2 tr. ř. (§ 188 odst. 1 písm. d), odst. 2 písm. b)). Při tom je nutné, aby skutek, uvedený v žalobním návrhu (§ 173 odst. 1 písm. c) tr. ř.) vykazoval znaky trestného činu, nebo sice nebyl trestným činem, ale ani proviněním nebo přestupkem. O proviněních a přestupcích soudy (kromě místních lidových soudů ohledně provinění) totiž ani formou zastavení trestního stíhání rozhodovat nemohou (arg. § 1 odst. 1 tr. ř., který se zmiňuje pouze o trestných činech). Jedinou výjimku činí případ, kdy od spáchání skutku, jenž zakládá provinění nebo přestupek, uplynula doba jednoho roku, po které již ani místní lidový soud ani národní výbor nebo jiný příslušný orgán nemůže o provinění (přestupku) rozhodnout (§ 15 odst. 2 zák. o MLS, § 24, 41 č. 60/1961 Sb.). Zde proto soud zastaví trestní stíhání podle zák. č. 60/1961 Sb.). Zde proto soud zastaví trestní stíhání podle pod 3. tohoto rozboru). Dojde-li soud v jiných případech v kterémkoliv stadiu trestního řízení k závěru, že obviněný spáchal provinění nebo přestupek, je nezbytné, aby věc postoupil místnímu lidovému soudu nebo národnímu výboru či jinému příslušnému orgánu.

Z průzkumu vyplynulo, že soudy si při zastavení trestního stíhání při předběžném projednání obžaloby někdy neuvědomují změnu, k níž došlo ve srovnání se stavem, jaký tu byl podle zákona v době vydání směrnice pléna Nejvyššího soudu z 24. listopadu 1959 o předběžném projednání obžaloby, že totiž trestné činy, i když jejich nebezpečnost pro společnost je menší, nemohou projednat samy společenské organizace.

Je-li proto dostatečně odůvodněno podezření, že obviněný spáchal trestný čin, a nejde-li o případ, který by mohl projednat místní lidový soud (§ 26 tr. zák.), nebo o případ možnosti kázeňského vyřízení za podmínek uvedených v § 294 tr. zák. (I 175 tr. ř.), lze trestní stíhání zastavit jen za podmínek uvedených v § 177 odst. 1 písm. d) až f), § 188 odst. 1 písm. d) tr. ř. nebo za podmínek § 177 odst. 2, § 188 odst. 2 písm. b) tr. ř.

Zastavení trestního stíhání podle § 188 odst. 2 písm. b) § 177 odst. 2 písm. a) tr. ř. předpokládá, že obviněný již byl nebo že bude stíhán pro jiný trestný čin a že mu za tento jiný trestný čin byl uložen trest, nebo že lze očekávat, že mu za něj bude uložen trest, vedle něhož by trest za čin stíhaný obžalobou předběžně projednávanou byl zcela bez významu. Nejde tedy o to, že stíhání na základě předběžně projednávané obžaloby by mohlo vést k uložení trestu, který by sám o sobě byl bezvýznamný.

V takových případech by bylo na místě buď postoupení věci podle § 180 odst. 1 písm. b), § 174 odst. 2 tr. ř. místnímu lidovému soudu nebo projednání věci v hlavním líčení a event. upuštění od potrestání obviněného podle § 24 tr. zák., přičemž soud by měl požádat společenskou organizaci na pracovišti obviněného, aby pomohla vytvářet podmínky pro to, aby obviněný žil řádným životem pracujícího člověka.

Zastavení trestního stíhání podle § 188 odst. 2 písm. b), § 177 odst. 2 písm. a) tr. ř., jsou-li pro to dány naznačené podmínky, nebrání skutečnost, že trestný čin, který je uveden v obžalobě předběžně projednáváné, je k jinému trestnému činu v poměru uvedeném v § 35 odst. 2 tr. zák., a že po projednání věci v hlavním líčení by přicházelo v úvahu upuštění od uložení souhrnného trestu podle § 37 tr. zák. Ani postoupení věci místnímu lidovému soudu podle § 26 tr. zák. není v takovém případě vyloučeno.

Při řešení této otázky byl na pochybách i krajský soud v Ostravě.

Z průzkumu je zřejmé, že tam, kde by se po odsouzení pro trestný čin projednání věci o sbíhajícím se provinění nebo přestupku před místním lidovým soudem nebo jiným příslušným orgánem jevílo jako nežádoucí, protože by nemohlo splnit výchovný účel, postupují soudy ve shodě se stanoviskem TK/NS St 43/62 a podle analogie § 177 odst. 1 písm. a) tr. ř., § 188 odst. 2 písm. b) tr. ř. zastavují trestní stíhání (popř. v hlavním líčení podle § 223 odst. 2, § 177 odst. 2 písm. a) tr. ř.).

Soudy však zastavují též trestní stíhání při předběžném projednání obžaloby, a to podle § 188 odst. 1 písm. d), § 177 odst. 1 písm. b) tr. ř. tehdy, dojdou-li k závěru, že zažalovaný skutek není trestným činem, nýbrž proviněním nebo přestupkem, od jehož spáchání uplynula již doba jednoho roku (§ 15 odst. 2 zák. o MLS, § 24, 41 odst. 1 zák. č. 60/1961 Sb.). S tímto postupem je třeba zásadně souhlasit. Ustanovení § 177 odst. 1 písm. b) tr. ř. uvádí, že není-li skutek trestným činem, zastaví se trestní stíhání, není-li dán důvod k postoupení věci podle § 174 odst. 1 nebo § 176 tr. ř., tj. není-li skutek proviněním nebo přestupkem. Při výkladu tohoto ustanovení nutno vycházet z jeho účelu, který záleží v tom, aby o provinění nebo o přestupku mohl rozhodovat místní lidový soud nebo jiný příslušný orgán. Je zde tedy třeba klást důraz na důvodnost postoupení věci místnímu lidovému soudu nebo jinému příslušnému orgánu. Uplynula-li od spáchání provinění nebo přestupku doba jednoho roku, nemohl by místní lidový soud nebo jiný příslušný orgán o nich již jednat. Postoupení věci by tedy bylo zřejmě nedůvodné, pročež je nutno připustit v takových případech zastavení trestního stíhání podle § 177 odst. 1 písm. b) tr. ř.

V hlavním líčení by bylo třeba v takových případech obžalovaného zprostit podle § 226 písm. b) tr. ř. proto, že zažalovaný skutek není trestným činem (zákon možnost zastavení trestního stíhání z důvodů uvedených v § 177 odst. 1 tr. ř. v hlavním líčení nepřipouští – § 223 tr. ř.; má jen ustanovení o postoupení věci § 222 odst. 2 tr. ř.).

Také ustanovení § 188 odst. 2 písm. b) se zřetelem k § 177 odst. 2 písm. b) tr. ř. vykládají někdy soudy nesprávně. Ustanovení § 177 odst. 2 písm. b) tr. ř. má na mysli případy trestního stíhání pro skutek, který je trestným činem a o němž rozhodl neprávem jiný orgán než prokurátor nebo soud jako o přestupku nebo jako o provinění, nebo který byl neprávem vyřízen kázeňsky.

O takový případ však nešlo ve věci 2 T 245/63 okresního soudu v Liberci, který podle § 188 odst. 2 písm. b), § 177 odst. 2 písm. b) tr. ř. zastavil trestní stíhání obviněného, na kterého podal okresní prokurátor obžalobu pro trestný čin opilství podle § 201 tr. zák., ježto obviněný v podnapilém stavu řídil své osobní auto, neuposlechl výzvy orgánů VB, aby zastavil a ujel ulicí v zakázaném směru, načež havaroval. Okresní soud považoval opatření dopravního inspektorátu, jímž byl obviněnému odebrán na dobu tří let řidičský průkaz, za rozhodnutí o skutku dostačující k nápravě obviněného. Toto opatření, k němuž byl dopravní inspektorát oprávněn podle § 65 odst. 1 písm. m) odst. 3 vyhl. č. 145/1958 Ú. l. bez ohledu na to, zda se obviněný dopustil trestného činu, nelze považovat za rozhodnutí o trestném činu orgánem k tomu nepřísušným.

4. Postup soudů při prosazování zásady, aby trestné činy menší závažnosti byly projednány místními lidovými soudy.

Případy, kdy jsou podávány obžaloby na pachatele trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost, nejsou četné.

Většinou postupují již sami prokurátoři takové věci místním lidovým soudům (nebo při proviněních a přestupcích i jiným příslušným orgánům).

Při tom, i když jde o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost vzhledem k výši škody nebo jinému následku trestného činu, vzhledem k osobě pachatele, míře zavinění nebo pohnutkám, není přípustné postupovat věc místnímu lidovému soudu, jde-li o složitý skutkový stav. Ustanovení § 24 odst. 2 zák. o MLS sice uvádí jen, že místní lidové soudy mají projednávat pouze věci řádně objasněné. Složitý skutkový stav i dostatečně objasněný, však může při projednání věci u místního lidového soudu vést k stejným obtížím, jako projednávání věci řádně neobjasněné. O takové případy půjde zpravidla při trestných činech v dopravě, byť i šlo o trestné činy menší nebezpečnosti pro společnost, pokud nejde jen o trestný čin opilství, při němž nedošlo k ublížení na zdraví nebo k větší škodě na majetku. Není proto zpravidla vhodné trestné činy spáchané v dopravě postupovat k projednání místnímu lidovému soudu.

Není také na místě postupovat místním lidovým soudům věci týkající se trestných činů v případech skupinových, kdy by měla být věc projednána před místním lidovým soudem jen stran některého obviněného, stran dalších obviněných však před okresním soudem, takže by postoupení věci místnímu lidovému soudu jen ohledně některých obviněných vedlo k rozdělení věci. Takový postup by nebyl zejména vhodný, kdyby společné projednání věci mohlo vést ke zvýšení výchovného působení. Zpravidla však trestný čin spáchaný za účasti více pachatelů zvyšuje jeho nebezpečnost pro společnost, takže nejde o čin menší nebezpečnosti pro společnost a tudíž ani o případ naznačený v § 174 odst. 2 nebo v § 175 (§ 188 odst. 1 písm. b) tr. ř.

V některých krajích (např. Severočeském, Severomoravském a Jihomoravském) orgány činné v trestním řízení řeší na meziresortních poradách otázku, které konkrétní případy, týkající se trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost, mají být projednávány před místním lidovým soudem a které před okresním soudem. Tento postup je nesprávný, neboť k rozhodnutí o tom, která věc má být projednána před místním lidovým soudem a která před okresním soudem, jsou podle zákona povoláni jen prokurátor nebo soud.

Meziresortní porady by se však měly zabývat jen obecně poznatky z takového rozhodování prokurátorů a soudů a činit opatření k nápravě tam, kde je toho zapotřebí.

Vzhledem k tomu, že u činů menší nebezpečnosti pro společnost jde často o otázku, zda čin je trestným činem (§ 3 odst. 12 tr. zák.), či jen proviněním (event. přestupkem), je základním předpokladem správného rozhodnutí při předběžném projednání obžaloby, aby bylo vždy nejprve zkoumáno, zda zažalovaný skutek není jen proviněním či přestupkem, kdy je pak soud povinen věc postupovat místnímu lidovému soudu nebo jinému příslušnému orgánu.

V zájmu jednotného postupu nutno zde zdůraznit, že za trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, jehož projednání může být postoupeno podle § 26 tr. zák. a § 174 odst. 2 tr. zák. místnímu lidovému soudu, lze považovat jen trestný čin, u něhož postačí vzhledem k stupni jeho nebezpečnosti pro společnost uložení některého z opatření, jež může podle § 31 odst. 1 nebo 2 zák. č. 38/1961 Sb. o MLS uložit místní lidový soud, popř. když postačí pouhé projednání věci před místním lidovým soudem, aniž by bylo nutno uložit některé z takových opatření.

I když soudy - jak již bylo řečeno - celkem správně v naznačených směrech rozhodují, není zde praxe stejná. Nejlepší úroveň je u těch soudů, kde předsedové senátů ještě před rozhodnutím o tom, zda obžalobu přijmou (§ 194 tr. ř.) nebo zda ji předběžně projednají, důsledně postupují podle § 185

odst. 1 a 2 tr. ř. a se zřetelem k tomuto ustanovení si ještě před uvedeným rozhodnutím k odstranění eventuálních pochybností opatří potřebná vysvětlení. Za taková vysvětlení je třeba považovat i konzultaci se znalci k vysvětlení otázek, které jsou obsaženy ve znaleckém posudku, avšak soudu nejsou dostatečně jasné, dále získání informací o osobě obviněného od společenských organizací nebo o jejich postupu při nabídnutí záruky za nápravu obviněného. V žádném případě nemůže být postupu podle § 195 odst. 1 tr. ř. užito k provedení úkonů, jež mají být provedeny až v hlavním líčení, např. k výslechu svědků nebo k provádění důkazů za účelem jejich hodnocení a za účelem skutkového zjištění nebo k objasnění věci, jež mělo být provedeno v přípravném řízení.

Průzkum ukazuje na to, že k nesprávnému posouzení a vystižení stupně nebezpečnosti činu pro společnost v obžalobě dochází v trestních věcech posuzovaných obžalobou jako výtržnictví a v oblasti trestných činů hospodářských, zejména porušování povinnosti v provozu socialistické organizace (§ 129, 130 tr. zák.). Jde většinou o jednání záležející v meškání směn a jiného narušování provozu socialistické organizace, zejména i na úseku zemědělství ze strany členů nebo jiných pracovníků JZD nebo státních statků. Prokurátoři a soudy u takovýchto činů dosud málo přihlížejí k zásadám vyjádřeným ve Vzorových stanovách JZD v souvislosti s rozvázáním členství a se zřetelem k možnosti kárného vyřizování věci představenstvem JZD.

Správné posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost předpokládá vždy především, aby byla věc náležitě objasněna.

5. Postupování trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost na základě záruk společenských organizací.

K postoupení trestných činů menší nebezpečnosti pro společnost na základě záruky společenských organizací za nápravu obviněného došlo ve zkoumaném období jen zcela ojediněle.

V trestní věci 2 T 24/63 okresního soudu Plzeň-jih nabídla společenská organizace záruku za nápravu obviněného, který se dopustil trestného činu úmyslného ublížení na zdraví, jež mělo za následek pracovní neschopnost poškozeného po dobu 5 týdnů. Vzhledem k tomuto následku považoval soud trestný čin za závažnější, a proto nepřijal záruku při předběžném projednání obžaloby a nepostoupil věc místnímu lidovému soudu. Teprve v hlavním líčení záruku přijal a vzal na ni zřetel při upuštění od potrestání (§ 24 odst. 1 písm. b) tr. zák.).

Skutečnost, že zde byly okolnosti umožňující upuštění od potrestání, není v daném případě v souladu s názorem soudu, že pro závažnost činu nebylo možno postoupit věc místnímu lidovému soudu, když upuštění od potrestání podle § 24 odst. 1 tr. zák. předpokládá spáchání trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost a upustit od potrestání (od uložení opatření) může i místní lidový soud (§ 3A1 odst. - zák. o MLS).

V rozporu se zákonem byl také postup okresního soudu v Přerově ve věci 2 T 18/63, kdy soud přijal záruku nabídnutou společenskou organizací za nápravu obviněného až v hlavním líčení a pak podle § 222 odst. 1 tr. ř. postoupil věc místnímu lidovému soudu, protože šlo o provinění. Pochybení zde nastalo ve dvojm směru:

Především nelze ani při předběžném projednání obžaloby přijmout záruku nabídnutou za nápravu obviněného, jde-li o provinění. Přijetí záruky v tomto stadiu trestního řízení zákon připouští jen u trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost. Jde-li o provinění, nemůže soud o věci rozhodovat a musí ji podle § 188 odst. 1 písm. c), § 174 odst. 1 resp. podle § 176 tr. ř. postoupit místnímu lidovému soudu nebo národnímu výboru.

Za druhé je postoupení trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost místnímu lidovému soudu

na základě záruky možné pouze podle § 188 odst. 2 písm. a) tr. ř., tj. při předběžném projednání obžaloby, nikoliv však v dalším řízení (§ 4 odst. 2 tr. ř.). Přijetí záruky za nápravu obviněného v hlavním líčení může mít vliv jen na rozhodnutí o trestu.

Ojedinečnost případů, kdy soudy při předběžném projednání obžaloby rozhodují podle § 188 odst. 2 písm. a) tr. ř., nutno přičítat jednak tomu, že v tomto stadiu řízení společenské organizace dosud zpravidla záruku za nápravu obviněného nenabízejí, jednak tomu, že na takovou záruku nabídnutou již v přípravném řízení by měli reagovat prokurátoři a v odůvodněných případech (kdy jde o trestné činy menší nebezpečnosti pro společnost a byly splněny podmínky uvedené v § 4 odst. 1 tr. ř.) sami věc postupovat místním lidovým soudům.

Skutečnost, že společenské organizace ani v odůvodněných případech nenabízejí včas záruku za nápravu obviněného tak, aby ji mohl soud projednat při předběžném projednání obžaloby, má často svůj důvod i v nedostatečné iniciativě všech orgánů činných v trestním řízení, jež neupozorňují společenské organizace na možnost nabídnutí záruky za nápravu obviněného ve vhodných případech. To platí obdobně též v případech, kdy by měl být společenskou organizací vyslán společenský obhájce nebo společenský žalobce.

O takovémto nedostatečném přístupu k věci svědčí případ 3 T 33/62 okresního soudu v Trnavě, kdy již před předběžným projednáním obžaloby společenská organizace sdělila soudu, že hodlá vyslat k hlavnímu líčení společenského obhájce, ježto šlo o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost. Bylo na místě, aby soud poučil společenskou organizaci na vhodnost nabídnutí záruky za nápravu obviněného a aby pak na základě takové záruky věc postoupil místnímu lidovému soudu.

Předseda senátu okresního soudu v Senici naproti tomu postupoval správně ve věci 1 T 17/63, když před předběžným projednáním obžaloby zjišťoval u JZD, zda nejsou dány podmínky k nabídnutí záruky za nápravu obviněného. Když družstvo odmítlo nabídnout záruku pro vadné osobní a charakterové vlastnosti obviněného, přijal teprve předseda senátu obžalobu podle § 194 tr. ř.

Soud upozorní společenskou organizaci na vhodnost nabídnutí záruky v zájmu zvýšení výchovného působení na pachatele jen tehdy, když ze spisu takové upozornění bude důvodné.

Závěry:

Na základě poznatků vyllynuvších z tohoto rozboru a zhodnocení praxe soudů při předběžném projednání obžalob usneslo se plénum nejvyššího soudu na těchto závěrech:

1. Je třeba, aby soudy i nadále uplatňovaly zásady uvedené v části II. a III. směrnice pléna Nejvyššího soudu o předběžném projednání obžaloby z 24. listopadu 1959 pod Pls 4/59 s výjimkou zásad týkajících se postihu přestupků před soudy, které již nelze nadále podle těchto částí směrnice uplatňovat. Z části I. cit. směrnice je třeba uplatňovat nadále vůdčí zásadu používat ve stále větší míře výchovného působení kolektivu pracujících k převýchově občanů, kteří jednali v rozporu se zákonem, a to formami upravenými ustanoveními trestního řádu, popř. trestního zákona o součinnosti společenských organizací s orgány činnými v trestním řízení. Při uplatňování těchto zásad směrnice pléna Nejvyššího soudu z 24. listopadu 1959 Pls 4/59 bude třeba přihlídnout i k těmto dalším závěrům odpovídajícím nové úpravě institutu předběžného projednání obžaloby:

2. V zájmu prohloubení požadavku, aby nebyly stavěny před soud osoby, u nichž není dostatečně odůvodněno podezření, že spáchaly trestný čin, bude třeba, aby soudy

- a/ zkoumaly vždy především, zda se zřetelem k dostatečně objasněné věci v přípravném řízení zažalovaný skutek nezakládá toliko provinění nebo přestupek a zda proto není

nutné podle § 188 odst. 1 písm. c) tr. ř. postoupit věc místnímu lidovému soudu nebo jinému orgánu. Nejde-li o některý z takových případů, je nutné, aby soud

b/ posoudil, zda z výsledků dokazování v přípravném řízení nevyplývá bezpečně, že zažalovaný skutek není trestným činem, nebo že se nestal anebo že není prokázáno, že skutek spáchal obžalovaný a další dokazování by nemohlo věc blíže objasnit, nebo že trestní stíhání je z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 tr. ř. nepřijatelné, že obviněný v době činu byl nepřičetný anebo, že zanikla trestnost činu zejména promlčením nebo pro účinnou lítost. V takových případech zastaví soud trestní stíhání podle § 188 odst. 1 písm. d) tr. ř., ježto je dán některý z důvodů uvedených v § 177 odst. 1 tr. ř., pro který měl trestní stíhání zastavit prokurátor. Takové rozhodnutí předpokládá, že jeho podmínky jednoznačně vyplývají z výsledků dokazování provedeného v přípravném řízení, jež nevyžadují doplnění.

c/ Je-li věc dostatečně objasněna a soud dojde k závěru, že obviněný se zřetelem ke všem hlediskům uvedeným v § 3 odst. 4 tr. zák. trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost, že jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě zejména též tím, že se snažil podle svých sil nahradit škodu trestným činem způsobenou (tedy za podmínek uvedených v § 26 tr. zák.) a má-li za to, že k nápravě obviněného postačí opatření, jaké může učinit místní lidový soud podle § 31 zák. o MLS, postoupí věc tomuto soudu podle § 188 odst. 1 písm. b), § 175 tr. ř. V takovém případě je vhodné, aby soud spolupůsobil se společenskými organizacemi uvedenými v § 4 odst. 1 tr. ř., aby nabídly záruku za nápravu obviněného, jsou-li dány předpoklady výchovného působení kolektivu na pracovišti obviněného, na němž společenská organizace působí. (Za podmínek uvedených v § 294 tr. zák. postoupí soud po předběžném projednání obžaloby věc příslušnému orgánu ke kázeňskému řízení podle § 188 odst. 1 písm. b) § 175 tr. ř.).

d/ Nejde-li o případy, kdy přichází v úvahu postoupení věci k mimosoudnímu jejímu projednání nebo k zastavení trestního stíhání, soud vždy uváží, zda objasnění věci v přípravném řízení postačí k tomu, aby byla věc bez doplnění novými dosud neprovedenými důkazy projednána v hlavním líčení a rozhodnuta rozsudkem, tj., aniž by bylo třeba k dalšímu dokazování hlavní líčení odročovat. Nebyla-li věc z tohoto hlediska v přípravném řízení náležitě objasněna, vrátí ji soud po předběžném projednání obžaloby prokurátorovi k došetření (§ 188 odst. 1 písm. f) tr. ř.) s uvedením, v kterých směrech je ji třeba objasnit, popř. které úkony je třeba provést (§ 191 odst. 1 tr. ř.).

e/ Podá-li prokurátor po vrácení věci k došetření novou obžalobu, je povinností předsedy senátu, aby nařídil nové předběžné projednání obžaloby, nedbal-li prokurátor požadavků soudu, týkajících se došetření. Soud pak při předběžném projednání obžaloby vždy důsledně prosazuje náležité objasnění věci a je-li třeba, vrátí věc znovu prokurátorovi k došetření.

Též soudy II. stupně musí tento požadavek při rozhodování o stížnostech prokurátorů důsledně prosazovat.

3. K náležitému splnění těchto požadavků je třeba, aby předsedové senátů soudu I. stupně vždy každou obžalobu podanou soudu zodpovědně přezkoumali na podkladě spisů a posoudili, zda je se zřetelem ke zmíněným zásadám nutné obžalobu z některého důvodu uvedeného v § 186 tr. ř. předběžně projednat. Je-li některý z důvodů cit. ustanovení dán, je předběžné projednání obžaloby vždy nutné. Pouze není-li dán žádný z důvodů, pro něž zákon vyžaduje předběžné projednání obžaloby, je předseda senátu oprávněn sám obžalobu usnesením podle § 194 t. ř. přijmout.

Aby předseda senátu mohl odpovědně rozhodnout, zda je dán důvod k předběžnému projednání obžaloby, opatří si k tomu potřebná vysvětlení (§ 185 odst. 2 tr. ř.), popřípadě i výsledkem obviněného.

4. Aby byla důsledně uplatňována ustanovení trestního řádu o předběžném projednání obžaloby se zřetelem k dosud platným zásadám směrnice pléna Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 1959 Pls 4/59 nově blíže vymezené dosud uvedenými závěry, bude třeba, aby:

Krajské soudy:

a/ Na poradách soudců krajských i okresních soudů projednaly tento průzkum a zhodnocení soudní praxe při předběžném projednání obžaloby a upozornily na nedostatky při tom zjištěné a na stanoviska, jež byla zaujata k některým otázkám, které byly dosud sporné a vedly proto v některých směrech i k nejednotnosti soudní praxe na zmíněném úseku rozhodování,

b/ v pravidelných obdobích zkoumaly, zda i nadále nedochází k vadnému používání ustanovení trestního řádu o předběžném projednání obžaloby, zejména pak zda se neopakují pochybení, na něž bylo v tomto rozboru poukázáno.

c/ na meziresortních poradách dbaly o to, aby se tyto porady obecně zabývaly též poznatky o stavu vyšetřování v trestních věcech, vyplývajícími z předběžného projednání obžalob a činily opatření směřující k nápravě shledaných nedostatků.

Nejvyšší soud (trestní a vojenské kolegium):

a/ Sledoval, zda krajské soudy plní úkoly výše naznačené a aby při jejich plnění napomáhal,

b/ běžně vytěžoval poznatky získané při své dozorčí činnosti a sporné otázky týkající se zkoumané oblasti včas řešil,

c/ na závažnější nedostatky v činnosti orgánů bezpečnosti a prokuratury vyskytující se v přípravném řízení zejména při objasňování věci a šetření práv obviněných na obhajobu a při používání procesních předpisů upozorňoval nadřízené složky (ministerstvo vnitra a Generální prokuraturu).

1) V důsledku této změny nelze napříště přihlížet ke komentáři k trestnímu řádu (vydání Orbis - Praha 1963) vysvětlivka č. 4 k § 195 str. 347.